

Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра політології та міжнародних відносин

Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни
«Актуальні проблеми міжнародних відносин»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
спеціальності СЗ Міжнародні відносини

2025 – 2026 навчальний рік

Методичні рекомендації до практичних занять з дисципліни **«Актуальні проблеми міжнародних відносин»** для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності СЗ Міжнародні відносини. Рівне. РДГУ. 2025. 45 с.

Розробник: к.політ. наук, доц. кафедри політології та міжнародних відносин
Кундеус О. М.

Рецензенти:

Вівчар І.В. кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та міжнародних відносин РДГУ.

Чернюк І.А. кандидат політичних наук, доцент кафедри суспільних наук Національного університету водного господарства та природокористування.

Методичні рекомендації до вивчення курсу допоможуть студентам більш глибоко зрозуміти та засвоїти зміст дисципліни **«Актуальні проблеми міжнародних відносин»**. Містять плани практичних занять, основні теоретичні відомості, тестові завдання, питання для самостійної роботи, список рекомендованої літератури.

Затверджено на засіданні кафедри політології та міжнародних відносин

Протокол від 29 травня 2025 № 7

Схвалено навчально-методичною комісією факультету історії, політології та міжнародних відносин

Протокол від 10 червня 2025 року № 6

©Кундеус О.М., 2025 рік

©РДГУ, 2025 рік

Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Актуальні проблеми міжнародних відносин» є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що є підґрунтям становлення фахівця у галузі міжнародних відносин. Основною метою вивчення даної дисципліни є формування теоретичного мислення, розкриття процесу формування та основних етапів розвитку сучасної системи міжнародних відносин, дослідження та аналіз актуальних проблем міжнародних відносин новітнього періоду.

Завдання курсу спрямовані на ознайомлення студентів з особливостями сучасних міжнародних відносин і тенденціями їх розвитку та покликані сприяти вдосконаленню аналітичного мислення завдяки порівняльному аналізу різних підходів при розгляді закономірностей еволюції сучасних міжнародних відносин. В рамках курсу розглядаються найважливіші аспекти актуальних світових процесів, структури інтернаціональних відносин в основних сферах міжнародного життя. Особлива увага приділяється виявленню загальних та спеціальних тенденцій міжнародних відносин, інтеграційним та відцентровим процесам на міжнародній арені, аналізу закономірностей подій та явищ, які відбуваються у сучасному світі.

У процесі вивчення курсу «Актуальні проблеми міжнародних відносин» здобувачі вищої освіти повинні набути таких компетентностей:

Загальні компетентності:

ЗК3. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК6. Здатність працювати в міжнародному контексті.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК1. Здатність виявляти та аналізувати природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні тенденції розвитку світової політики.

СК4. Здатність аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні та суспільні відносини, політичні та суспільні системи.

СК5. Здатність аналізувати та прогнозувати міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

Очікувані результати навчання

РН2. Критично осмислювати та аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні відносини

РН5. Збирати, обробляти та аналізувати інформацію про стан міжнародних відносин, світової політики та зовнішньої політики держав.

РН7. Оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1 Теоретико-методологічні засади та виклики безпеки.

Тема 1. Основні характеристики сучасної системи міжнародних відносин.

Сутність категорії «актуальні проблеми» у міжнародних відносинах. Міжнародні системи як об'єкт наукового дослідження. Система наук про міжнародні відносини. Основні наукові школи дослідження міжнародних відносин. Структурні елементи дисципліни. Завдання і структура курсу. Сутність і основні характеристики системності. Поняття сучасних міжнародних відносин. Тенденції розвитку міжнародних відносин у сучасному світі.

Тема 2. Глобальні виклики міжнародній безпеці: війни, конфлікти, тероризм.

Еволюція поняття «міжнародна безпека» від класичного до сучасного виміру. Типологія конфліктів: міждержавні, громадянські, етнічні, релігійні, гібридні. Феномен тероризму: причини виникнення, транснаціональні терористичні мережі (Аль-Каїда, ІДІЛ). Ядерна зброя та проблема нерозповсюдження. Сучасні приклади: війна в Україні, Близький Схід, Африка. Сучасні виклики європейській безпеці: неконтрольована і нелегальна міграція,

міжнародна злочинність, екологічні загрози, соціально-економічна напруженість, політична напруженість тощо. Диктатури, автократії та недемократичні режими як загроза міжнародному миру та безпеці: РФ, Іран, Північна Корея, Китай.

Тема 3. Геополітичні трансформації у світі після 2022 року: наслідки для України та світу.

Війна Росії проти України як точка перелому у світовій системі. Роль НАТО у зміцненні європейської безпеки. Політика США: стратегічний фокус на Китай. ЄС як безпековий та політичний актор. Китай: стратегія «Один пояс – один шлях», Тайваньська проблема. Розвиток «глобального Півдня» як нового фактора міжнародної системи.

Тема 4. Роль міжнародних організацій (ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ) у вирішенні сучасних глобальних проблем.

ООН: ефективність Ради Безпеки, проблема права вето. НАТО: стратегічна концепція 2022 року, нові виклики (кібербезпека, гібридні загрози). ЄС: Спільна зовнішня та безпекова політика, санкційна політика. ОБСЄ: посередництво у конфліктах, обмеження ефективності. Приклад України як тесту на дієвість міжнародних інституцій.

Змістовий модуль 2. Глобальні процеси та їхній вплив на міжнародні відносини.

Тема 5. Глобалізація як основна тенденція розвитку світового політичного процесу.

Теоретичні дискусії з питань глобалізації. Світова політика і світова економіка в умовах глобалізації. Глобалізація і доля національної держави. Політичні рухи та організації в умовах глобалізації. Етнополітичні процеси в сучасному світі. Антиглобалістські рухи та криза глобалізації.

Тема 6. Міжнародні відносини в епоху інформаційних воєн та цифрової дипломатії

Інформаційна безпека та концепція «четвертого виміру війни». Сутність та особливості інформаційної війни. Пропаганда, дезінформація, інформаційні

атаки. Соціальні мережі як нова арена геополітичного протистояння. Кібербезпека та міжнародне право: проблема регулювання кіберпростору. М'яка сила та культурна дипломатія у міжнародних відносинах. Цифрова дипломатія: Twitter-дипломатія, публічна дипломатія, медіадипломатія.

Тема 7. Енергетична безпека та геополітика ресурсів у сучасному світі.

Нафта та газ як інструмент політичного впливу. Російська енергетична зброя та її наслідки для Європи. Диверсифікація джерел постачання: LNG, Каспійський регіон, Близький Схід. Відновлювані джерела енергії: сонячна, вітрова, атомна. Роль України у глобальній енергетиці.

Змістовий модуль 3. Виклики та майбутнє світового порядку.

Тема 8. Сучасні збройні конфлікти та їх вплив на світову політику

Поняття та типологія збройних конфліктів. Особливості збройних конфліктів постбіполярної доби. Військовий конфлікт в Афганістані та повернення до влади руху Талібан. Напруженість у Індо-Тихоокеанському регіоні: конфлікти в Південно-Китайському морі, статус Тайваню, протистояння США-Китай. Нестабільність на Близькому Сході: конфлікт Ізраїль-Палестина, роль Ірану, сирійська криза. Роль міжнародних організацій в урегулюванні збройних конфліктів.

Тема 9. Війна РФ проти України як виклик міжнародній безпеці та сучасному світовому порядку

Російська агресія проти України та реакція світу. Мінські угоди та Нормандський формат. Повномасштабне вторгнення 2022 року. Росія як загроза системі міжнародної безпеки. Допомога Україні: ленд-ліз. Криза системи міжнародної безпеки та об'єднання Європи. Рамштайн та конференції донорів як заміна міжнародним організаціям. Питання про системи прийняття рішень в ЄС, НАТО, відмова від політики загального консенсусу. Провал планів країни-агресора по захопленню території України. Допомога Україні з боку демократичних держав. Покарання Росії за її злочини. Питання міжнародного трибуналу за злочин агресії, пошук та притягнення винних росіян за злочини в Україні.

Тема 10. Майбутнє світового порядку: багатополарність, нові центри сили, глобальне управління.

Концепції світового порядку: однополарний, біполарний, багатополарний. Зростання ролі Китаю, Індії, Бразилії та інших країн «глобального Півдня». Розвиток нових форматів міжнародної взаємодії: BRICS, G20, ШОС. Чи можливе ефективне глобальне управління? Роль міжнародних інституцій. Міжнародне право у нових реаліях: чи можливе відновлення його авторитету? Україна як суб'єкт у новій архітектурі світового порядку.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	усього	у тому числі				
		лек	пр.	лаб	інд	ср
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Теоретико-методологічні засади та виклики безпеки.						
Тема 1. Основні характеристики сучасної системи міжнародних відносин.	9	2	1	—	—	6
Тема 2. Глобальні виклики міжнародній безпеці: війни, конфлікти, тероризм.	9	2	1	—	—	6

Тема 3. Геополітичні трансформації у світі після 2022 року: наслідки для України та світу.	9	2	1	—	—	6
Тема 4. Роль міжнародних організацій (ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ) у вирішенні сучасних глобальних проблем.	9	2	1			6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 Глобальні процеси та їхній вплив на міжнародні відносини.						
Тема 5. Глобалізація як основна тенденція розвитку світового політичного процесу.	9	2	1	—	—	6
Тема 6. Міжнародні відносини в епоху інформаційних воєн та цифрової дипломатії	9	2	1	0	0	6
Тема 7. Енергетична безпека та геополітика ресурсів у сучасному світі.	9	2	1			6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 Виклики та майбутнє світового порядку.						
Тема 8. Сучасні збройні конфлікти та їх вплив на світову політику.	9	2	1	—	—	6
Тема 9. Війна РФ проти	9	2	1	—	—	6

України як виклик міжнародній безпеці та сучасному світовому порядку						
Тема 10. Майбутнє світового порядку: багатополярність, нові центри сили, глобальне управління.	9	2	1			6
Усього годин	90	20	10	0	0	60

Теми практичних занять

Тема 1. Основні характеристики сучасної системи міжнародних відносин.

1. Наука про міжнародні відносини.
2. Поняття і категорії теорії міжнародних відносин.
3. Найважливіші особливості міжнародних відносин.
4. Поняття міжнародних систем.

Основні теоретичні відомості

Міжнародні відносини – це системна сукупність політичних, економічних, дипломатичних, правових, воєнних, гуманітарних та інших зв'язків і відносин між суб'єктами світового співтовариства, до яких відносяться держава, народ, суспільні та громадські рухи, різноманітні організації тощо

Зовнішня політика – це діяльність держави на міжнародній арені, що регулює стосунки з іншими суб'єктами зовнішньополітичної діяльності: державами, зарубіжними партіями та іншими громадськими організаціями, всесвітніми й регіональними міжнародними організаціями. При цьому зовнішня політика тієї або іншої країни є конкретним, практичним втіленням міністерством закордонних справ або відповідним йому зовнішньополітичним відомством основних принципів міжнародної політики

держави, які виробляються державними структурами і покликані відображати національні інтереси держави. Поняття ж міжнародна політика застосовується як для визначення діяльності даної держави у міжнародних справах, так і міждержавної політики на світовій арені взагалі. Тому це поняття більш широке, ніж поняття зовнішня політика.

В цілому синонімічний ряд «міжнародна політика» – «світова політика» – «світовий політичний процес» може отримати таке визначення – це сукупна цілеспрямована діяльність народів, держав, їхніх інститутів, соціальних спільнот, об'єднань громадян у сфері міжнародного життя з метою реалізації певних політичних цілей.

Основні поняття: міжнародні відносини, міжнародна політика, зовнішня політика, типи, рівні, стани, види МВ.

Тестові завдання

1. Хто вперше використав термін «міжнародні відносини»
 - а. Дж. Бентам;
 - б. Р. Арон;
 - в. В. Вільсон;
 - г. Г. Гроцій.
2. У структурі міжнародних відносин розрізняють три основних рівні:
 - а. інституційний, ідеологічний, функціональний;
 - б. глобальний, державний, регіональний;
 - в. ідеологічний, глобальний, локальний;
 - г. глобальний, регіональний і двосторонній.
3. Коли було заснована перший журнал, котрий займався проблематикою міжнародних відносин?
 - а. 1922 р.;
 - б. 1918 р.;
 - в. 1914 р.;
 - г. 1919 р.
4. Визначте три типи глобальних міжнародних систем:

- а. монополярна, біполярна, мультиполярна;
- б. монополярна, постбіполярна, мультиполярна;
- в. мультиполярна, однополярна, пост біполярна;
- г. глобальна, монополярна, мультиполярна.

Питання для самостійного опрацювання

1. Порівняйте зміст понять «міжнародна політика» і «світова політика».
2. Що таке «міжнародні відносини»?
3. Порівняйте традиціоналістську і модерністську концепції змісту міжнародних відносин.
4. Які складові компоненти системи міжнародних відносин ви знаєте?
5. Що ви знаєте про системний підхід і «критерій локалізації» М.Мерля?
6. Назвіть типи міжнародних відносин.
7. Які види міжнародних відносин ви знаєте?
8. Порівняйте світову і зовнішню політику.
9. З яких основних типів суб'єктів політичного життя складається структура світового політичного процесу?
10. Назвіть функції держави, які вона здійснює при реалізації завдань міжнародної політики.

Тема 2. Історичні типи міжнародних систем

1. Вестфальська система - основні характеристики, досягнення / втрати
2. Віденська система основні характеристики, досягнення / втрати
3. Версальсько - Вашингтонська основні характеристики, досягнення / втрати
4. Ялтинсько – Постдамська основні характеристики, досягнення / втрати.

Основні теоретичні відомості

Вестфальську систему геополітичних відносин встановлено 1648-го року по закінченні Тридцятирічної війни (1618-1648) - боротьби між німецькими протестантськими князями з одного боку, й католицькими князями та імператором з іншого, яка перетворилася з внутрішньогерманської на загальноєвропейську (дехто її, навіть, воліє іменувати першою світовою

війною). Проти габсбургського альянсу (іспанські та австрійські Габсбурги, католицькі князі Німеччини, за сприяння Папи Римського і Польщі) виступила коаліція у складі: німецькі протестантські князі, Франція, Швеція, Данія, підтримувані Голландією, Великою Британією та Росією.

Вестфальська система вперше санкціонувала принцип територіального суверенітету у міждержавних відносинах. З певними модифікаціями вона проіснувала до 1939-го, тобто до початку Другої Світової війни. Деякі елементи цієї системи продовжували діяти й у період ялтинсько-потсдамської системи міжнародних відносин.

За основу вестфальської системи було покладено Вестфальську мирну угоду, укладену 24 жовтня 1648-го на двох конгресах, що відбувались у містах Вестфалії — Мюнстері й Оснабрюці.

Віденським Конгресом закінчено війни коаліцій європейських держав з Наполеоном I і встановлено нову - **Віденську систему** міжнародних відносин. По розгромі наполеонівської імперії, 30 травня 1814-го підписано Паризький мир між Францією і країнами-учасниками 6-ої антифранцузької коаліції. Він передбачав скликання у Відні конгресу усіх європейських держав. Офіційні його засідання почалися 1 листопада 1814-го й закінчилися 9 червня 1815-го. У Відні збиралося 216 представників усіх європейських держав (за винятком Туреччини) на чолі с переможцями Наполеона — Росією, Великою Британією, Пруссією й Австрією.

Версальсько-Вашингтонська система являла собою визначену форму політичної організації міжнародних відносин після війни 1914-1918 р. і була закріплена в договорах і угодах 1919-1922р. Як звичайно, основою системи міжнародних відносин, найважливішим внутрішнім фактором її розвитку був баланс сил, що розуміється як конкретно-історичне співвідношення питомої ваги і впливу входних у систему держав, і в першу чергу великих держав, що по суті були основними системоутворюючими елементами. Звичайно, середні і малі держави також впливали на загальний баланс сил у системі міжнародних відносин, але переважно на регіональному рівні. Існування

кожної, у тому числі і Версальсько-Вашингтонської, системи продовжується доти, поки закріплене в ній співвідношення (баланс) сил між окремими країнами відповідає реаліям процесу історичного розвитку держав. Визначена стійкість, властивій системі міжнародних відносин, залежить від ступеня її рівноваги, що є часткою випадку балансу сил, при якому він відповідає як мінімум балансу головних інтересів великих держав.

Ялтинсько-Потсдамська система міжнародних відносин (1945-1991) мала певні основні характеристики та особливості:

- біполярність структури повоєнних міжнародних відносин, в яких провідну роль відігравали дві наддержави -СРСР та США;
- повоєнна система носила конфронтаційний характер. Такий вид протистояння у форматі взаємних погроз використання сили, балансування на грані реальної, „гарячої" війни отримав назву «холодної війни»;
- повоєнна біполярність складалася в епоху ядерної зброї, що призвело до революції як у військових так і в політичних стратегіях;
- ООН, один із центральних елементів Ялтинсько-Потсдамської системи, мала стати головним механізмом координації зусиль з метою виключення з міжнародного життя війн і конфліктів шляхом гармонізації відносин між державами та створення глобальної системи колективної безпеки.

Основні поняття: Вестфальська система, Віденська система, Версальсько-Вашингтонська, Ялтинсько-Потсдамська.

Тестові завдання

1. Вестфальська система міжнародних відносин утвердилася:
 - а. у середині XVIII ст.;
 - б. у середині XVII ст.;
 - в. у кін. XIX ст.;
 - г. на поч. XX ст.
2. Яка система визначається наявністю двох наддержав, могутність і вплив яких ділить міжнародну систему на дві відносно відмежовані підсистеми?
 - а. бімультитиповарна система;

б. біполярна система;

в. систем а балансу сил;

г. ієрархічна система.

3. Яка система міжнародних відносин змінила Вестфальську?

а. Віденська;

б. Версальсько-вашингтонська;

в. Ялтинськ о-потсдамська;

г. Постбіполярна.

4. Назва політичного, ідеологічного і воєнного протиборства двох світових систем, конфронтаційного політичного курсу на міжнародній арені у повоєнний час:

а. «Гаряча війна»;

б. «Дивна війна»;

в. «Тепла війна»;

г. «Холодна війна».

Питання для самостійного опрацювання

1. Дайте характеристику Вестфальській системі як засадничого принципу легітимізації міжнародних відносин.

2. Докладно розкрийте та охарактеризуйте особливості й характерні риси Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.

3. Порівняйте Ялтинсько-Потсдамську систему міжнародних відносин з іншими світовими системами.

4. Дайте характеристику Версальському мирному договору як причини другої світової війни.

Тема 3. Постбіполярна міжнародно-політична система та її головні протиріччя.

1. Геополітичні зміни у світі на рубежі XX-XXI ст.

2. Особливості становлення багатополюсної системи міжнародних відносин на поч. XXI ст.

3. Основні центри сили та їх роль і місце в системі сучасних міжнародних відносин.
4. Основні концепції майбутнього світоустрою.

Основні теоретичні відомості

Демократизація суспільства послабила СРСР і в грудні 1991 р. він припинив своє існування. 24 серпня 1991 р, на карті світу з'явилася нова держава - Україна. Міждержавне утворення СНД поступово перетворився на доволі аморфний союз колишніх радянських соціалістичних республік. На пострадянському просторі в зазначені роки відбувається трансформація суспільно-політичних та економічних пріоритетів, зорієнтованих на розвинений Захід або на мусульманський Схід, зі збереженням економічної залежності від Росії.

Характерною ознакою рубежу ХХ та початку ХХІ ст. є подальше поглиблення процесу глобалізації сучасного світу, процес західноєвропейської, північноамериканської та східноазійської економічної інтеграції. Створюються або перебувають у стадії становлення суспільно-політичні принципи та форми міждержавної інтеграції, зросли значення та вплив у вирішенні конфліктних ситуацій міжнародних наддержавних об'єднань (ООН, ОБСЄ, ЄС та ін.).

Основні поняття: крах Ялтинсько-Потсдамської системи, розпад СРСР, створення СНД, демократизація, глобалізація.

Тестові завдання

1. Факт припинення існування СРСР було констатовано:
 - а. 21 грудня 1991 р.;
 - б. 25 грудня 1991 р.;
 - в. 26 грудня 1991 р.;
 - г. 22 січня 1992 р.
2. 23 квітня 1991 р. в Ново-Огарьово було підписано:
 - а. угоду про розпад СРСР;
 - б. угоду про принципи нового союзного договору;

в. угоду про вихід України, Білорусі та Грузії зі складу СРСР.

3. Розширення НАТО на Схід відбулося в результаті:

а. розпаду соціалістичного табору та СРСР ;

б. початку «холодної війни»;

в. входження КНР до Ради Безпеки ООН;

г. Берлінської кризи .

Питання для самостійного опрацювання

1. «Перебудова» в СРСР і зміни орієнтирів у зовнішній політиці.

2. Розвал «соціалістичного табору» і розпуск ОВД та РЕВ.

3. Падіння Берлінської стіни.

4. Внутрішні та зовнішні чинники розпаду СРСР.

5. Утворення і діяльність СНД.

6. Геополітичні наслідки розпаду СРСР.

7. Монополюсний світ і його геополітичні переваги та вади.

8. Нові обриси системи міжнародної та європейської безпеки на межі 80–90-х років.

9. Трансформація НАТО.

Тема 4. Основні тенденції розвитку сучасних міжнародних відносин

1. Глобалізація як тенденція розвитку сучасних міжнародних відносин.

2. Позитивні та негативні наслідки прояву глобалізації.

3. Інтеграція як тенденція розвитку сучасних міжнародних відносин.

4. Роль міжнародних організацій у врегулюванні сучасних міжнародних відносин.

5. Демократизація як тенденція розвитку сучасних міжнародних відносин.

Основні теоретичні відомості

Глобалізація (від лат. globus - куля, земна куля, глобус) - це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції і уніфікації. Основними наслідками цього процесу є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів,

стандартизація законодавства, економічних і технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Існує три основні підходи до тлумачення цього явища: вузькодисциплінарний, ідеологічний та історичний.

Основними рисами глобалізації є:

- інтенсифікація транскордонних економічних, політичних соціальних і культурних зв'язків;
- трансформація світової економіки, керованої анархією світових ринків;
- технологічна революція з численними і не до кінця зрозумілими соціальними наслідками;
- нездатність національних держав впоратися з глобальними проблемами, які потребують глобальних рішень.

Глобалізаційні процеси породили антиглобалістський рух, представники якого пропагують боротьбу з проблемами, породженими цим процесом, як от: світове безробіття та нерівність, засилля та монополія нових міжнародних акторів (ТНК, ТНБ, МВФ, СОТ), підвищення цін на продукти, підрив національного суверенітету, культурна асиміляція тощо.

Поняття «інтеграція» походить від латинського «integratio», що перекладається як «возз'єднання, заповнення» і стосовно сфери міждержавних відносин воно означає добровільне та взаємовигідне об'єднання окремих частин (суб'єктів) у певну самостійну цілісність (спільність), яка являє собою більшу, ніж просто арифметичну суму складових частин, адже за своїм обсягом вона є набагато змістовнішою, і дозволяє отримати такі матеріальні, інтелектуальні та інші засоби, яких жоден з учасників не мав би, діючи автономно.

Сучасна система міжнародних відносин завдячує своїм виникненням появі нових транснаціональних акторів (ТНА), які працюють на території більш ніж однієї держави. До них належать: міжурядові організації (МУО); транснаціональні корпорації і банки (ТНК, ТНБ); міжнародні неурядові організації (МНУО); внутрішньодержавні регіони; міжнародні злочинні й терористичні угруповання тощо.

Міжурядові організації (МУО) називають «наддержавними утвореннями», оскільки їх створюють держави на постійній основі для реалізації загальних цілей згідно зі статутними документами. МУО припускають інституціоналізацію, включно з наявністю штаб-квартири, апарату й механізмів реалізації своїх цілей. Міжнародні неурядові організації (МНУО) - це, як правило, нетериторіальні утворення, бо їх члени не є суверенними державами. Сюди відносять професійні, релігійні, спортивні, гуманітарні об'єднання.

Основні поняття: глобалізація, інтеграція, взаємопов'язаність, антиглобалістський рух, ТНК, міжурядові організації, неурядові організації.

Тестові завдання

1. Глобалізація – це:
 - а. процес взаємопроникнення культур;
 - б. процес глобального і всезагального роззброєння;
 - в. процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації;
 - г. епоха постмодерну в міжнародних відносинах.
2. Вперше термін «глобалізація» запровадив:
 - а. Р. Робертсон;
 - б. Б. Баді;
 - в. Т. Левіт;
 - г. М. Кастельс.
3. Глобалістика займається:
 - а. вивченням процесів глобалізації;
 - б. дослідженням фундаментальних проблем світоустрою;
 - в. дослідженням економічних і політичних процесів у світовому масштабі.
4. Міжнародні міжурядові організації створені з метою:
 - а. просування своїх торговельних інтересів на міжнародному ринку;
 - б. відстоювання своїх позицій в ООН;

в. економічної інтеграції як у середині організацій, так і у світову економіку, впровадження безмитної торгівлі та надання торгівельних пільг;

г. просування пацифістських настроїв у світі та боротьби за мир у всьому світі.

5. До неурядових міжнародних організацій належать:

- а. ТНК, НАТО, Фонд захисту дітей, ШОС;
- б. Осксфарм, Грінпіс, Американський Червоний Хрест;
- в. ТНК, ТНБ, МОТ, ВООЗ.

6. До міжурядових міжнародних організацій належать:

- а. ЕКОСОП, Комітет з опіки, РБ ООН;
- б. ООН, СОТ, НАТО, ОБСЄ;
- в. ООН, МОТ, Американський Червоний Хрест;
- г. Американський Червоний Хрест, Грінпіс, ОВД.

7. Найвищим рівнем інтеграції є: °

- а. зона вільної торгівлі; °
- б. економічний союз; °
- в. політичний союз; °
- г. спільний ринок.

Питання для самоперевірки

1. У чому полягає проблема національного суверенітету?
2. Визначіть характерні риси міжнародної організації.
3. У чому полягає відмінність між урядовими і неурядовими міжнародними організаціями?
4. Розкрийте значення терміну «глобалізація».
5. Хто вперше вжив термін «глобалізація»?
6. Назвіть основні риси глобалізації.
7. До яких наслідків призводить ізоляція країн та опір глобалізації?
8. Опишіть протиріччя глобалізаційних процесів.
9. Визначте сутнісні риси світового порядку в умовах глобалізації.
10. У чому полягають негативні сторони глобалізації?

11. Які цілі переслідують представники антиглобалістського руху?

Тема 5. Безпека у міжнародних відносинах.

1. Основні параметри міжнародної безпеки у ХХІ ст.
2. Основні загрози міжнародній безпеці та шляхи їх відвернення.
3. Колективна безпека: позитивні та негативні аспекти діяльності системи.
4. Особливості забезпечення національної безпеки у ХХІ ст.

Основні теоретичні відомості

Актуальність проблеми забезпечення миру та міжнародної безпеки для сучасності. Нові підходи до безпеки держав: перехід від військових концепцій до політичних і міжнародно-правових доктрин безпеки. Створення всеосяжної системи міжнародної безпеки як новий підхід до проблеми забезпечення миру та безпеки на планеті. Визначальна роль права міжнародної військової безпеки. Необхідність вирішення двоєдиного завдання: забезпечення ефективного функціонування механізму підтримки миру, який світове співтовариство вже має, максимального використання потенціалу, закладеного в діючих нормах, зміцнення існуючого міжнародного правопорядку; вироблення нових міжнародно-правових зобов'язань, принципів, норм. Міжнародно-правові засоби забезпечення миру та запобігання війні.

Основні поняття: міжнародна безпека, колективна безпека, національна безпека.

Тестові завдання

1. З яким поняттям безпосередньо пов'язане поняття безпеки?
 - а. життєво важливий інтерес;
 - б. рівновага сил;
 - в. національна мораль;
 - г. міжнародна стабільність.

2. Насильницьке приєднання державою всієї або частини території іншої держави в односторонньому порядку, один з видів агресії і спричиняє міжнародно-правову відповідальність:

- а. анексія;
- б. експансія;
- в. демілітаризація;
- г. протекціонізм.

3. Міжнародна організація держав, створена у 1945 р. з метою підтримки і зміцнення миру, безпеки, співробітництва між країнами:

- а. ліга Націй;
- б. НАТО;
- в. Організація Варшавського договору;
- г. Організація Об'єднаних Націй.

Питання для самоперевірки

- 1. Що таке міжнародна безпека?
- 2. Охарактеризуйте нові обриси системи міжнародної та європейської безпеки на межі 80–90-х років.
- 3. Принципи міжнародної безпеки.
- 4. Засоби міжнародної безпеки.
- 5. Рівні міжнародної безпеки.

Тема 6. Міжнародні конфлікти і їх місце у сучасних міжнародних відносинах.

- 1. Поняття міжнародного конфлікту. Підходи до визначення.
- 2. Типологія міжнародних конфліктів
- 3. Фази міжнародних конфліктів
- 4. Проблеми вирішення воєнних конфліктів
- 5. Основні міжнародні конфлікти сучасності.

Основні теоретичні відомості

Міжнародний конфлікт - це безпосереднє або непряме зіткнення інтересів двох або декількох сторін (держав, груп держав, народів, політичних рухів) на основі протиріч, що існують між ними.

Суб'єктами конфлікту є коаліції держав, окремі держави, а також партії, організації і рухи, що борються за запобігання, завершення і розв'язання різних видів конфліктів. Під об'єктами конфлікту розуміють інтерес, який відстоюють суб'єкти конфлікту, виражений в їх обґрунтованому або хибному праві на щось. Процес розвитку системи конфлікту визначається взаємодією його об'єкта (предмета), як прояву реальних протиріч, з його елементами (суб'єктами, конфліктними стосунками).

У відповідності до сфер функціонування виділяють екологічні, соціальні, економічні, політичні та військові конфлікти. Щодо типології, то класифікацію міжнародного конфлікту здійснюють за кількома характеристиками, до яких відносять: цивілізаційно-культурологічні особливості; причини виникнення конфлікту; протиріччя, що лежать в його основі; характер учасників; масштаби; вживані засоби; характер розвитку; соціально-психологічні чинники конфлікту; його тривалість.

Важливе місце займає проблема управління, запобігання, обмеження і врегулювання конфліктів. Врегулювання конфлікту може стати результатом зусиль однієї або усіх сторін конфлікту, тиску з боку «третьої» сторони. Серед найефективніших способів врегулювання конфліктів розглядають: переговорні процеси, посередницькі процедури, арбітраж, скорочення і припинення постачань зброї сторонам конфлікту, організація вільних виборів.

Основні поняття: міжнародний конфлікт, міжнародний інтерес, стадії конфлікту, врегулювання конфлікту.

Тестові завдання

1. Міжнародний конфлікт – це: °

а. наявність у будь-якому життєвому явищі чи процесі двох протилежних його початків;

б. суперечність, що знаходиться вже у деякій стадії своєї матеріалізації, тобто має певні практичні результати;

в. зіткнення двох або більше суб'єктів міжнародних відносин з метою реалізації цілей та інтересів в умовах протидії.

2. Суб'єктами міжнародного конфлікту є:

а. коаліції держав, окремі держави, а також партії, організації і рухи, що борються за запобігання, завершення і розв'язання різних видів конфліктів;

б. інтерес, який відстоюють суб'єкти конфлікту виражений в їх обґрунтованому або хибному праві на щось.

3. Третя фаза конфлікту характеризується:

а. переходом до насильницьких засобів у розв'язанні політичних, міждержавних, економічних, соціальних і навіть екологічних протиріч;

б. наростанням боротьби до найвищого рівня аж до кризи, яка може охопити відношення безпосередніх учасників і залучених соціальних систем;

в переходом до насильницьких дій, у тому числі із застосуванням військової сили.

Питання для самоперевірки

1. Що таке міжнародний конфлікт?

2. Назвіть причини міжнародного конфлікту?

3. Що є суб'єктами та об'єктами міжнародного конфлікту?

4. Вкажіть етапи (фази) розвитку міжнародного конфлікту.

5. Які види міжнародних конфліктів виділяє канадський політолог А. Рапопорт?

6. Що покладено в основу сучасної типологізації міжнародних конфліктів?

7. Схарактеризуйте способи врегулювання міжнародних конфліктів.

8. Вкажіть принципи, що ними мають керуватися сторони при врегулювання конфлікту.

9. Які існують напрями запобігання міждержавним конфліктам?

Тема 7. Країни Європи в системі сучасних міжнародних відносин

- 1.Геополітичні зміни в Європі на поч. 90-х рр. XX ст.
- 2.Геополітична ситуація в Європі у XXI ст.
- 3.Особливості розвитку європейських інтеграційних процесів на рубежі XX-XXI ст.
- 4.Європейська система безпеки: стан, проблеми та перспективи функціонування.
- 5.Сучасні локальні та регіональні конфлікти в Європі.

Основні теоретичні відомості

З розпадом біполярної системи міжнародних відносин було покладено край розколу Європи. Суспільно-політичні трансформації на континенті ознаменували розпад СРСР (1991), Чехословаччини (1993) та Югославії (1995).

Розвиток міжнародних відносин в Європі значною мірою відбувається через функціонування різних багатосторонніх механізмів, центральне місце серед яких займають: ЄС, НАТО, ОБСЄ і РЄ. Принципи функціонування ЄС з моменту його створення регулювалися низкою договорів, насамперед: Маастрихтським (1992); Амстердамським (1997), Ніщьким (2001) та Лісабонським (2007).

З 1990 р. відбувалося формування Економічного і валютного союзу з метою конвергенції економічних систем до кінця десятиліття. У травні 1998 р. почав функціонувати Європейський центральний банк, а в 1999-2002 рр. в 11 з 15 країн ЄС національні грошові знаки були замінені єдиною валютою - євро.

Органи ЄС включають у себе Єврокомісію (виконавча влада), Раду Європейського Союзу (законодавча влада), Європарламент (законодавча влада) та Суд Європейського Союзу (судова влада). Окремо існує Європейська Рада на рині якої двічі на рік проводяться зустрічі глав держав та урядів країн ЄС. Її очільник формально вважається головою (президентом) ЄС.

НАТО - це «трансатлантичний форум» для проведення країнами-союзниками консультацій з будь-яких питань, що зачіпають їх життєво важливі інтереси.

Основні поняття: Європа, європейські механізми, сегментація Європи, ЄС, органи ЄС, НАТО.

Тестові завдання

1. ОБСЄ було створено на:
 - а. Стокгольмській зустрічі у 1986 р.;
 - б. Паризькій зустрічі у 1990 р.;
 - в. Віденській зустрічі у 1990 р.;
 - г. Будапештській зустрічі у 1994 р.
2. Головною особливістю Ради Європи є:
 - а. поєднання урядового і парламентського представництв;
 - б. поєднання урядового і партійного представництв;
 - в. узгодження діяльності всіх владних структур Європи;
 - г. забезпечення дорадчої діяльності всіх структурних і адміністративних підрозділів ЄС.
3. Програма «Партнерство заради миру», започаткована НАТО у 1994 р. передбачала:
 - а. співпрацю всіх країн світу з НАТО;
 - б. співпрацю окремих країн Центральної та Східної Європи з НАТО;
 - в. співпрацю зі всіма членами ОБСЄ на основі індивідуальних проектів.
4. Під час останнього розширення Північноатлантичного альянсу у 2009 р. його членами стали:
 - а. Болгарія, Румунія;
 - б. Молдова, Румунія;
 - в. Сербія, Хорватія;
 - г. Албанія, Хорватія.

Питання для самоперевірки

1. З якими подіями пов'язують завершення розколу Європи?

2. Як змінився європейський геополітичний ландшафт із завершенням холодної війни?
3. З якими проблемами зіткнулася сучасна Європа?
4. Скільки розширень пережив ЄС з моменту свого заснування?
5. Назвіть країни, які сьогодні є членами ЄС?
6. Вкажіть договори, що регулюють принципи функціонування ЄС?
7. Розкрийте умови Лісабонського договору 2007 р.
8. Які ограни забезпечують функціонування ЄС?
9. Хто є формальним головою ЄС?
10. Скільки країн є учасниками НАТО?

Тема 8. Проблема ядерної безпеки у сучасному світі

1. Теоретичні та історичні аспекти.
2. Глобальні виклики ядерній безпеці.
3. Регіональні аспекти ядерної безпеки.
4. Україна та ядерна безпека.
5. Перспективи та майбутні виклики.

Основні теоретичні відомості

Ядерна безпека - це система заходів, спрямованих на запобігання аваріям на ядерних об'єктах, унеможливлення незаконного обігу ядерних матеріалів, а також мінімізацію ризику застосування ядерної зброї. Вона охоплює як цивільний вимір (атомні електростанції, безпека відходів), так і військовий вимір (контроль за ядерними арсеналами, нерозповсюдження).

Офіційно ядерними державами згідно з Договором про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ, 1968 р.) є 5 країн: США, Росія, Велика Британія, Франція, Китай. Де-факто ядерну зброю мають також Індія, Пакистан, Північна Корея, Ізраїль (офіційно не підтверджує). Загалом у світі існує близько 12 500 ядерних боєзарядів (станом на 2023 р.), 90% з яких належать США та Росії.

Сучасні виклики ядерній безпеці:

1. Модернізація ядерних арсеналів (США, Росія, Китай активно оновлюють ракети та боєголовки).
2. Ядерні програми «проблемних» держав - Північна Корея, Іран.
3. Ризик ядерного тероризму - можливість потрапляння ядерних матеріалів до недержавних акторів.
4. Порушення міжнародних гарантій - приклад України, яка відмовилася від ядерної зброї в обмін на гарантії (Будапештський меморандум, 1994), але зазнала агресії з боку держави-гаранта (РФ).
5. Кіберзагрози - можливість втручання у системи управління ядерними об'єктами.

Після розпаду СРСР Україна мала третій у світі ядерний арсенал (~1700 боєголовок). У 1994 році відмовилася від нього, приєднавшись до ДНЯЗ. Отримала гарантії територіальної цілісності та безпеки (Будапештський меморандум), які були порушені Росією у 2014 і 2022 роках. Сьогодні Україна акцентує на ядерній енергетиці (15 енергоблоків) і співпраці з МАГАТЕ для гарантування безпеки своїх об'єктів, особливо в умовах російської окупації Запорізької АЕС.

В перспективі повне ядерне роззброєння малоімовірне через стратегічні інтереси держав. Найреалістичніший сценарій - контроль та обмеження арсеналів, розвиток механізмів запобігання поширенню. З'являються нові виклики - штучний інтелект і кібератаки, що можуть поставити під загрозу системи командування і контролю. Ядерна безпека дедалі більше стає не лише військовим, а й гуманітарним і технологічним питанням.

Основні поняття: ядерна зброя, ядерна безпека, Україна та ядерна зброя.

Тестові завдання:

1. Що означає термін «ядерна безпека»?
 - а) Лише охорону атомних електростанцій;
 - б) Систему міжнародних заходів для запобігання аваріям та неконтрольованому поширенню ядерних матеріалів;

- в) Військову перевагу держав, що володіють ядерною зброєю;
 - г) Право держави розробляти власну ядерну зброю.
2. Який договір став основою сучасної системи нерозповсюдження ядерної зброї?
- а) Будапештський меморандум;
 - б) Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань;
 - в) Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ);
 - г) Женевські конвенції.
3. Скільки держав офіційно визнаються ядерними згідно з ДНЯЗ?
- а) 3;
 - б) 5;
 - в) 7;
 - г) 9.
4. Яка проблема найбільше загрожує глобальній ядерній безпеці сьогодні?
- а) Використання ядерної зброї у локальних конфліктах;
 - б) Ядерний тероризм та неконтрольований обіг ядерних матеріалів;
 - в) Поширення атомних електростанцій;
 - г) Зниження видобутку урану.

Питання для самоперевірки

1. Що таке ядерна безпека і чим вона відрізняється від ядерного нерозповсюдження?
2. Які основні принципи міжнародного контролю над ядерною зброєю?
3. Які міжнародні організації та договори забезпечують ядерну безпеку?
4. Які держави офіційно володіють ядерною зброєю?
5. Які країни фактично мають ядерний потенціал, але офіційно не входять до «ядерного клубу»?
6. Чому модернізація ядерних арсеналів провідних держав становить загрозу глобальній безпеці?
7. Які загрози виникають у зв'язку з ядерним тероризмом?

8. Чому Україна відмовилася від ядерної зброї і які гарантії отримала в обмін?
9. Які уроки для світу дала агресія Росії проти України у контексті Будапештського меморандуму?
10. Як Україна сьогодні забезпечує ядерну безпеку на своїй території?

Тема 9. Сучасна європейська безпека та безпека держав пострадянського простору.

1. Поняття архітектури європейської безпеки.
2. Підходи до забезпечення європейської безпеки на сучасному етапі.
3. Роль регіональних європейських організацій у забезпеченні безпеки на континенті.
4. Основні європейські структури безпеки - ОБСЄ, НАТО, ЄС-ЗЄС.
5. Безпека як чинник інтеграції на пострадянському просторі. Загрози і виклики регіональній безпеці пострадянських держав.
6. Російсько-українська війна: передумови, характер та наслідки для безпеки регіону та світу.

Основні теоретичні відомості

Архітектура європейської безпеки - це система політичних, військових, правових та інституційних механізмів, які покликані гарантувати стабільність, недопущення воєнних конфліктів та забезпечення дотримання прав людини на континенті. Вона формувалася протягом другої половини ХХ - початку ХХІ століття під впливом ключових історичних подій: закінчення Другої світової війни, холодної війни, розпаду СРСР та розширення Європейського Союзу і НАТО.

Сучасна архітектура європейської безпеки базується на таких принципах: верховенство міжнародного права, непорушність кордонів, повага до суверенітету та територіальної цілісності, а також колективна відповідальність за мир і стабільність. Водночас російська агресія проти України продемонструвала, що ця система є вразливою і потребує оновлення.

Сьогодні існує кілька підходів до формування європейської безпеки:

1. **Трансатлантичний підхід**, який передбачає провідну роль НАТО як гаранта безпеки. Саме Альянс є головною військово-політичною силою, здатною стримувати агресію та забезпечувати колективну оборону.

2. **Європейський інтеграційний підхід**, що спирається на розвиток внутрішніх механізмів ЄС: спільна зовнішня та безпекова політика, створення оборонних структур, програм у сфері кібербезпеки, енергетичної безпеки та боротьби з гібридними загрозами.

3. **Мультисторонній підхід**, що реалізується через діяльність ОБСЄ та інших організацій, які пропонують діалогові та дипломатичні інструменти врегулювання конфліктів.

4. **Національний підхід**, за якого кожна держава намагається самостійно зміцнювати власні сили оборони та забезпечувати безпеку через внутрішні реформи й модернізацію.

Ці підходи не суперечать один одному, а взаємодоповнюють, створюючи багаторівневу систему гарантій.

Європейські організації стали важливим інструментом зміцнення стабільності на континенті. **Рада Європи** розвиває демократичні стандарти, права людини та верховенство права. **Європейський Союз** реалізує спільну зовнішню та безпекову політику, координує дії у сфері боротьби з тероризмом, організованою злочинністю, нелегальною міграцією. **ОБСЄ** виступає майданчиком для переговорів і моніторингу конфліктних ситуацій, сприяючи їх деескалації. **НАТО** забезпечує військову складову колективної оборони.

Для держав пострадянського простору безпека стала ключовим фактором, який визначає політичний курс. Більшість країн прагнуть зміцнювати співпрацю з ЄС і НАТО, шукаючи захисту від зовнішніх загроз. Водночас існують формати, які підтримує Росія, зокрема Організація Договору про колективну безпеку (ОДКБ), що претендує на роль військового альянсу на пострадянському просторі, але довела свою неефективність під час кризових

ситуацій у Вірменії, Казахстані чи Киргизстані. Головними викликами для регіону залишаються: міждержавні конфлікти (Нагірний Карабах, Придністров'я), сепаратизм, тероризм, міграційні потоки, корупція, слабкість державних інститутів, економічна залежність від Росії та енергетична вразливість.

Російсько-українська війна, яка розпочалася з анексії Криму 2014 року та переросла у повномасштабну агресію у 2022-му, стала переломним моментом у сучасній системі безпеки. Передумови війни лежать у прагненні Росії відновити контроль над пострадянським простором та перешкодити інтеграції України до ЄС і НАТО. Характер війни визначається як гібридний: поєднання класичних воєнних дій, кібератак, інформаційних кампаній, економічного та енергетичного тиску. Наслідки цієї війни вийшли далеко за межі України. Вона зруйнувала попередню модель відносин Заходу і Росії, підштовхнула НАТО до розширення (вступ Фінляндії та Швеції), змінила політику ЄС щодо оборони та енергетики, активізувала міжнародну підтримку демократій. Для пострадянських держав війна стала сигналом: лише тісна інтеграція з Європою може гарантувати довгострокову стабільність.

Основні поняття: Архітектура європейської безпеки, ОБСЄ, НАТО, ЄС-ЗЄС, російсько-українська війна.

Тестові завдання:

1. Що розуміють під архітектурою європейської безпеки?
 - а) Лише військову структуру НАТО;
 - б) Сукупність міжнародних, регіональних і національних механізмів забезпечення стабільності;
 - в) Економічні угоди між державами Європи;
 - г) Політику ЄС у сфері міграції.
2. Який із підходів є головним для НАТО у сфері безпеки?
 - а) Політика нейтралітету;
 - б) Колективна оборона;

- в) Ізоляціонізм;
- г) Виключно економічні санкції.

3. Яку роль відіграє ЄС у сфері безпеки?

- а) Є виключно економічним союзом;
- б) Реалізує цивільні та військові місії, запроваджує санкції, розвиває оборонну політику;
- в) Виконує лише миротворчі функції;
- г) Керує НАТО.

4. Який чинник найбільшою мірою впливає на інтеграційні процеси пострадянських держав?

- а) Безпековий фактор;
- б) Рівень інфляції;
- в) Культурна єдність;
- г) Валовий внутрішній продукт.

Питання для самоперевірки

1. Поняття «європейська безпека» в системі міжнародних відносин.
2. Концепції європейської безпеки.
3. Дайте характеристику елементів європейської безпеки.
4. Які існують сучасні виклики для європейської безпеки?
5. НАТО в європейській системі безпеки.
6. Російсько-українська війна як чинник дестабілізації світового політичного простору.

Тема 10. Україна в глобальній та регіональній системі безпеки: стратегічне позиціонування.

1. Вплив російсько-української війни на стратегічне позиціонування України як суб'єкта глобальної безпеки.
2. Партнерство України з міжнародними організаціями (ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС) для зміцнення своєї безпеки.

3. Виклики та можливості України в контексті Чорноморського регіону та східного флангу НАТО.
4. Посилення стратегічного позиціонування України в глобальній та регіональній системі безпеки шляхом проведення внутрішніх реформ (військових, економічних, політичних).
5. Значення енергетичної безпеки України для її стратегічного позиціонування в Європі та світі.

Основні теоретичні відомості

Російсько-українська війна, що триває з 2014 року та загострилася після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році, кардинально змінила стратегічне позиціонування України. Конфлікт підкреслив центральну роль України у системі європейської та глобальної безпеки, змістивши її статус із периферійного актора до ключового суб'єкта. Україна стала символом опору та боротьби за суверенітет. Наша держава значно наростила свої оборонні можливості, отримавши сучасне озброєння від західних партнерів (США, Великобританія, країни ЄС). Це сприяло формуванню іміджу країни, здатної ефективно протистояти одній із найбільших армій світу. Війна стимулювала формування міжнародних коаліцій на підтримку України, зокрема через санкції проти Росії, фінансову та гуманітарну допомогу.

Важливим чинником посилення стратегічного позиціонування України є її співпраця з міжнародними організаціями: ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС.

Чорноморський регіон є одним із ключових напрямів для стратегічного позиціонування України. Контроль над морськими шляхами, портами та енергетичною інфраструктурою має критичне значення не лише для України, а й для всієї Європи. Російська агресія створила нові загрози: блокади портів, мінування акваторій, удари по енергетичній та портовій інфраструктурі. Це не лише завдає шкоди українській економіці, а й впливає на світові ринки продовольства.

Водночас Чорне море відкрило й нові можливості для міжнародної співпраці. Україна активно зміцнює партнерства з Румунією, Болгарією та Туреччиною, а також співпрацює з НАТО у сфері морської безпеки.

Окремим виміром стратегічного позиціонування України є енергетична безпека. Вона є основою як економічної, так і політичної незалежності. Тривала залежність від російського газу була одним із головних факторів уразливості України. Сьогодні пріоритетом є диверсифікація джерел постачання, інтеграція з європейськими енергетичними ринками та розвиток відновлювальних джерел енергії.

Основні поняття: Україна, російсько-українська війна, ООН, ОБСЄ, НАТО, ЄС, Чорноморський регіон, енергетична безпека.

Тестові завдання:

1. Яка з європейських організацій відіграє провідну роль у військово-політичній сфері безпеки?
 - а) ОБСЄ;
 - б) ЄС-ЗЄС;
 - в) НАТО;
 - г) Рада Європи.
2. Який із наведених чинників найбільшою мірою вплинув на регіональну безпеку пострадянських держав у ХХІ столітті?
 - а) Розширення ЄС на схід;
 - б) Російсько-українська війна;
 - в) Економічна криза 2008 року;
 - г) Міграційні процеси з Азії та Близького Сходу.
3. Яка з наведених загроз найбільшою мірою впливає на регіональну безпеку Чорноморського простору та пострадянських держав?
 - а) Кліматичні зміни;
 - б) Терористичні атаки в Західній Європі;
 - в) Військова агресія Росії;
 - г) Нестача енергоресурсів.

Питання для самоперевірки

1. Співпраця України з НАТО через формат «Рамштайн» і програму NSATU .
2. Регіональні ініціативи, такі як Люблінський трикутник чи Кримська платформа, та безпекова роль України в Чорноморському регіоні.
3. Як Україна протидіє гібридним загрозам (кібератаки, дезінформація) у контексті регіональної безпеки?
4. Які внутрішні реформи (військові, антикорупційні, економічні) є критично важливими для зміцнення стратегічної позиції України в глобальній безпеці?

Самостійна робота студентів.

1. Мета й завдання самостійної роботи студентів

- а) закріплення у студентів умінь і навичок роботи з науковою літературою (конспектування, виписування тез, загальне ознайомлення тощо);
- б) закріплення у студентів володіння методикою укладання словника, креслення схем і таблиць;
- в) краще усвідомлення та запам'ятовування матеріалу під час виконання завдань для самостійної роботи;
- г) систематизування знань під час укладання словника.

2. Форми організації самостійної роботи

1. Забезпечити студентів необхідними навчально-методичними матеріалами (підручниками й посібниками, фаховими виданнями, адресами в Інтернеті, текстами лекцій тощо).
2. Чітко визначити зміст і методи виконання завдань для самостійної роботи: – подати чіткий список завдань для самостійного опрацювання відповідно до кожної теми; – до кожного завдання обов'язково вказати джерело й конкретні сторінки, що потрібно опрацювати; – зазначити методи виконання самостійної роботи для кожного конкретного завдання (конспектування, тези, виписки, загальне ознайомлення тощо); – подати

чіткий список термінів відповідно до кожної теми із зазначенням джерела, звідки можна виписати дефініцію даних понять.

3. Організувати системний контроль за виконанням студентами завдань для самостійного опрацювання.

3.1. Вхідний контроль: подати питання для повторення положень основних законів, які формують сучасне правове поле інформаційної діяльності.

3.2. Поточний контроль: а) перевіряти виконання студентами індивідуальних завдань; б) перевіряти виконання студентами завдань для самостійного опрацювання; в) перевіряти ведення словника.

3.3. Підсумковий контроль: розробити питання для підсумкового колоквиуму, що проводиться наприкінці вивчення курсу.

Методичні рекомендації до самостійної роботи.

Курс «Актуальні проблеми міжнародних відносин» вивчається протягом одного семестру. Навчально-тематичним планом передбачена самостійна робота з найбільш актуальних і складних тем курсу. На самостійну роботу виносяться основні та додаткові питання і завдання, передбачені запропонованими планами, і вони проводяться під керівництвом викладачів з використанням різних форм та методів контролю знань студентів: тестування, опитування, вільна дискусія, обговорення реферативних повідомлень, перевірка робочих зошитів, глосарію.

При виконанні самостійної роботи студенти можуть зіткнутися з певними труднощами, пов'язаними, передусім, з браком джерел з дисципліни, що вивчається. У зв'язку з цим студенти мають звернути особливу увагу на: 1) ретельне конспектування лекцій; 2) самостійне вивчення наукових праць, перелік яких дається на лекціях, а також міститься у робочій програмі в розділі «Література». Ураховуючи зазначене, ведення робочого зошиту є доцільним елементом підготовки до занять.

Крім цього, для формування понятійного апарату студентам рекомендовано вести власний тезаурус, в якому відображатимуться ключові терміни, що відповідають конкретній темі. Перелік цих термінів не є жорстко

визначеним і залежить від творчого підходу кожного студента, водночас їхній перелік становить базовий мінімум і міститься наприкінці даної програми у розділі «Термінологічний мінімум». За відсутності робочого зошиту із відпрацьованими темами і тезаурусу студенти не зможуть успішно оволодіти даним предметом.

Студенту, під час індивідуальної співбесіди, з обговорення реферату, при висвітленні питань теми дозволяється користуватися робочим зошитом, власним тезаурусом. Студенту можуть ставитися додаткові запитання.

Наприкінці обговорення рефератів, дискусії тощо, викладач оцінює знання студентів і рівень підготовки групи в цілому, наголошує на питаннях, які потребуються більш детального вивчення під час подальшої самостійної роботи.

Завершується вивчення курсу «Актуальні проблеми міжнародних відносин» складанням екзамену.

Перелік тем для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Еволюція міжнародних відносин у XXI столітті: від однополярності до багатополярності.	6
2	Концепція «м'якої сили» у світовій політиці.	6
3	Глобалізація та її вплив на міжнародну систему.	6
4	Міграційні кризи як фактор дестабілізації міжнародних відносин.	6
5	Інформаційні війни та кібератаки як загроза міжнародній безпеці.	6
6	Гібридні війни: новий вимір міжнародних конфліктів.	6
7	Тероризм у XXI ст.: глобальні та регіональні виміри.	6

8	Європейський Союз у світовій політиці: виклики та перспективи.	6
9	Геополітичне протистояння США і Китаю: перспективи та наслідки.	6
10	Російсько-українська війна та трансформація світової системи безпеки.	6
	Разом	60

Методи навчання.

- МН1 –словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- МН2 –практичний метод (лабораторні та практичні заняття);
- МН4 – робота з навчально-методичною літературою (конспектування, тезування, анотування, рецензування, складання реферату);
- МН6 –самостійна робота (розв’язання завдань);
- МН7 – індивідуальна науково-дослідна робота здобувачів вищої освіти.

Методи оцінювання.

- МО1 –екзамени;
- МО2 –усне або письмове опитування,
- МО6 – реферати, есе;
- МО7 – презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- МО8 – презентації та виступи на наукових заходах;
- МО9 – захист лабораторних і практичних робіт;

Засоби діагностики результатів навчання:

- экзамены;
- реферати, есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- інші види.

Види та методи навчання і оцінювання

Код компетентності (згідно ОПП)	Назва компетентності	Код програмного результату у навчання	Назва програмного результату навчання	Методи навчання	Методи оцінювання результатів навчання
ЗК 03	Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.	РН2.	Критично осмислювати та аналізувати глобальні процеси та їх вплив міжнародні відносини	МН 1, МН4, МН5 МН 6, МН7	МО1, МО2, МО3, МО4, МО6, МО7.
ЗК 06	Здатність працювати в міжнародному контексті.	РН5.	Збирати, обробляти та аналізувати інформацію про стан міжнародних відносин, світової політики та зовнішньої політики держав.		
СК 01	Здатність виявляти та аналізувати природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні				
СК 04					

СК 05	тенденції розвитку світової політики. Здатність аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні та суспільні відносини, політичні та суспільні системи Здатність аналізувати та прогнозувати міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому,	PH7	Оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем.		
-------	--	-----	--	--	--

	економічному, суспільному, культурному та інформаційному.				
--	--	--	--	--	--

Критерії оцінювання результатів навчання.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне тестування та самостійна робота	Підсумков	Сума
---	-----------	------

Змістовий модуль №1			Змістовий модуль №2				Змістовий модуль № 3			ий тест (екзамен)	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	40	100
4	5	4	4	4	5	4	5	5	5		
Модульний контроль - 5			Модульний контроль 5				Модульний контроль - 5				

Перелік питань які виносяться на екзамен

- 1.Перехід від біполярності до поліцентризму.
- 2.Багатополярність як нова геополітична модель світу.
- 3.Основні характеристики багатополярності світу.
4. Теоретичні передумови розуміння сучасної багатополярності.
5. Варіанти переходу до багатополярного світу.
- 6.Багатополярна геополітична організація світу.
- 7.Україна в сучасному полярному просторі.
- 8.Світовий тероризм: поняття, витоки, суть, характерні особливості.
9. Форми і прояви тероризму.
10. Міжнародне співробітництво у боротьбі з міжнародним тероризмом.
11. Основні види терористичних актів: історія і сьогодення.
12. Глобальний тероризм: методичні підходи до вивчення.
- 13.Роль і місце України в боротьбі з міжнародним тероризмом.
- 14.Глобальний тероризм: методичні підходи до вивчення.
15. Роль і місце України в боротьбі з міжнародним тероризмом.
- 17.Глобалізація як провідна тенденція сучасного світового розвитку.
- 18.Суть та протиріччя глобалізації.
19. Концепція «воріт в глобальний світ».
- 20.Глобалізація вищої освіти: тенденції і прояви.
21. Вплив глобалізації на функціонування національної держави.
- 22.ТНК і глобалізація.

23. Глобальні міста.
24. Україна в глобалізаційних процесах.
25. Фрагментація як результат глобалізації.
26. Загальні тенденції фрагментації міжнародних відносин.
27. Фрагментація світового порядку.
28. Фрагментація зовнішньої політики.
29. Фрагментація безпекового простору Європейського континенту.
30. Політика Російської Федерації - фрагментація України.
31. Ключові аспекти змін у змісті загроз міжнародному миру і розширення поняття безпеки.
32. Нові загрози безпек.
33. Зміна ролі держав у забезпеченні національної безпеки в умовах глобалізації.
34. Проблеми регіональної безпеки.
35. Проблема міжнародної безпеки за умов глобальних викликів в постбіполярний період.
36. Глобальне середовище безпеки.
37. Національна та міжнародна безпека: традиційні та нові загрози.
38. Загострення локальних конфліктів.
39. Україна у сфері дії нових безпекових загроз.
40. Концептуальні засади гібридної війни.
41. Ознаки гібридної війни в різних сферах буття.
42. Гібридна війна як протистояння існуючому світовому порядку.
43. Передумови виникнення гібридних війн, їх основні елементи.
44. Гібридна війна як основна форма російсько-українського конфлікту.
45. Передумови розвитку гібридної війни Росії проти України, фази та етапи гібридної війни.
46. Сценарії гібридної війни, основні складові, суб'єктивні чинники в прийнятті стратегічних рішень українською стороною.
47. Гібридна війна в Криму, стратегія керованого хаосу.

48. Інформаційна складова російсько-української гібридної війни механізми впливу.
49. Інформатизація як новітня детермінанта міжнародних відносин.
50. Інформаційні ресурси як стратегічна категорія міжнародних відносин.

Рекомендована література

1. Глобалізація і сучасний міжнародний процес / за заг. ред. проф. Б. Гуменюка і проф. С. Шергіна. Київ, 2009.
2. Глобальні проблеми сучасності / кол. авторів за ред. В, С, Бакірова (глова), А.П, Голікова, О. А, Довгаль, В.А, Пересадько, В.І, Сідорова. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2019. 632 с.
3. Камінський А. Основи міжнародних відносин. Львів: ЛНУ, 2001. 208 с.
4. Світова та європейська інтеграція. / за ред проф. Я.Й. Малика. Львів, 2005.
5. Соснін О.В., Воронкова В.Г., Постол О.Є. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри): Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 556 с.
6. Цимбалістий В. Теорія міжнародних відносин: Навчальний посібник / Василь Цимбалістий; Мін-во освіти і науки України, Львівський нац. ун-т ім. І.Франка. Львів: Новий Світ–2000, 2006. 320 с.
7. Шергін С. Політологія міжнародних відносин. Навчальний посібник, Центр учбової літератури, 2023. 256 с.

Додаткова

1. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи / пер. з англ. Львів: Лілея-НВ. 2000. 236 с.
2. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / пер. з англ. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2006. 203 с.
3. Магда Є. Гібридна війна. Вжити і перемогти. Віват. 2015. 304с.
4. Магда Є. Водотика Т. Ігри відображень. Якою бачить Україну світ. Віват. 2016. 352 с.

5. Маддісон В. В., Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин. Київ, 1997.
6. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика. Київ, 2003.
7. Мальський М., Мацях М. Теорія зовнішньої політики. Львів, 2004.
8. Мальський М.З., Мацях М.М. Теорія міжнародних відносин. Підручник. Київ: Знання. 2007. 461 с.
9. Світова гібридна війна: український фронт / За заг. ред. В. П. Горбуліна. Національний інститут стратегічних досліджень. Київ: НІСД, 2018. 496 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, електронні фахові видання // www.nbuv.gov.ua
2. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника // <http://www.library.lviv.ua/>
3. Офіційне Інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Ради національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>
5. Національний інститут стратегічних досліджень <http://www.niss.gov.ua/>